

A bírálóbizottság értékelése

Kállai János munkája a klinikai és a kognitív pszichológia izgalmas határterületén mozogva azt a humán képességet vizsgálja meg rendkívüli alapossággal, ami lehetővé teszi, hogy mesterségesen kiépített, akár ismeretlen, újszerű és virtuális környezetben is tájékozódni, mozogni tudjunk. A dolgozat arra a fontos tényre hívja fel a figyelmet, hogy a tájékozódás nem pusztán kognitív tevékenység, hanem az egyéni tapasztalatok, kulturális hatások, affektív tényezők által meghatározott komplex viselkedésminta. A téri navigáció és a különböző referenciakeretek összefüggéseit részletesen feltáró dolgozat Kállai János több mint két évtizedre visszatekintő munkásságának terméke, melynek során a szorongásos betegekkel végzett klinikai munkát kreatív módon ötvözi a kísérleti pszichológia módszereivel.

A disszertáció számos új tudományos eredményt mutat be. A téri tájékozódás zavarának vizsgálata feltárta, hogy az agorafóbiás személyek tárgyközpontú, a testtől távolabb elhelyezkedő (allocentrikus) terekre irányuló tájékozódási viselkedése zavart, az ilyen terekben lévő tájékozódási pontok kognitív térképükben hiányosan és pontatlanul szerepelnek. Ez a felismerés lehetőséget kínál újfajta terápiás módszerek kidolgozására és bevezetésére.

A pánik betegség – agorafóbiával nem tekinthető pusztán a belső szervi működés zavarából eredeztethető szorongási betegségnek, hanem jelentős – elsősorban kognitív természetű – téri tájékozódási zavarral is társul. A téri tájékozódás zavarát elsősorban a testközeli térre való koncentrálás dominanciája, a tárgyközpontú téri tájékozódás szegényessége okozza, melyben a beteg személy pontatlanul és hiányosan azonosítja a térbeli tájékozódási zavarhoz szükséges objektumokat és csomópontokat.

A téri tájékozódás zavara különösen bonyolultabb szerkezetű terekben tovább fokozza (esetleg elsődlegesen kelti) a szorongást, amely elkerülő viselkedést vált ki, és megzavarja a személy saját térbeli helyzetének azonosítását is. A tájékozódás zavara a viselkedésben is megnyilvánul, a testtartás és a kritikus pontokon való viselkedés jellegzetes szorongásos jellegű elhárító-elkerülő elemeket mutat.

A téri tájékozódás zavarai magatartás-terápiás módszerekkel korrigálhatók, melyek elsődleges módszere a tájékozódási viselkedés átstrukturálása, elsősorban a személyközpontú figyelem áthelyezése a külső tér objektumaira, és a figyelem fixálása ezekre. A kognitív és viselkedésterápiás módszerek kombinált alkalmazásával az agorafóbia sikeresen kezelhetőnek tűnik.

Az összefoglaló műben a vizsgálatok ismertetése során időnként hiányos az adatközlés. A bemutatott terápiás módszerek újdonságának pontosabb leírása és hatáselemzése is kívánatos lett volna.

A bizottság javasolja a fokozat odaítélését.